

Glazba  
uvijek  
pronađe  
put!

'21  
SEZONA  
22

*zf* ZAGREBAČKA  
FILHARMONIJA

crveni ciklus

Petak 6.5.2022. / 19:30

Koncertna dvorana Lisinski

PAVLE ZAJCEV *dirigent*

FILIP FAK *čembalo*

MARTIN DRAUŠNIK *violina*

Ruždjak · Brahms · Dvořák

## ZAGREBAČKA FILHARMONIJA

PAVLE ZAJCEV dirigent

FILIP FAK čembalo

MARTIN DRAUŠNIK violina

MARKO RUŽDJAK

*Andantino*, za gudače i čembalo

6'

JOHANNES BRAHMS

Koncert za violinu i orkestar u D-duru, op. 77

36'

Allegro non troppo

Adagio

Allegro giocoso, ma non troppo

vivace - Poco più presto

\* \* \*

JOHANNES BRAHMS

Izbor iz *Mađarskih plesova*

ANTONÍN DVOŘÁK

Izbor iz *Slavenskih plesova*

## Raspored plesova:

**Brahms** - br. 1 u g-molu:  
*Allegro molto* (ork. Brahms)**Dvořák** - op. 46 br. 8 u g-molu:  
*Presto (Furiant)***Brahms** - br. 3 u F-duru:  
*Allegretto* (ork. Brahms)**Dvořák** - op. 72 br. 2 (10) u e-molu:  
*Allegretto grazioso (Starodávny)***Brahms** - br. 21 u e-molu:  
*Vivace - Più presto* (ork. Antonín Dvořák)**Brahms** - br. 11 u d-molu:  
*Poco andante* (ork. Albert Parlow)**Brahms** - br. 5 u fis-molu:  
*Allegro - Vivace* (ork. Parlow)**Brahms** - br. 2 u d-molu:  
*Allegro non assai - Vivace*  
(ork. Andreas Hallén)**Dvořák** - op. 46 br. 1 u C-duru:  
*Presto (Furiant)*

Ukupno trajanje drugog dijela koncerta: 33'

## PAVLE ZAJCEV dirigent

**Pavle Zajcev** (Zagreb, 1976.) diplomirao je 1998. violončelo na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Valtera Dešpalja, a usavršavao se na posljediplomskom studiju Muzičke akademije u Baselu u klasi Ivana Monighettija.

Kao solist nastupao je uz Zagrebačku filharmoniju, Zagrebačke soliste, Simfonijski orkestar HRT-a, Hrvatski komorni orkestar, Varaždinski komorni orkestar i Dubrovački simfonijski orkestar.

Bio je finalist 2. međunarodnog violončelističkog natjecanja *Antonio Janigro* 2000. u Zagrebu. Iduće godine uz Zagrebačke soliste prouzveo je Koncert za violončelo i gudače Pavla Dešpalja, a potom

ga je snimio sa Simfonijskim orkestrom HRT-a pod Dešpaljevim ravnanjem, za što je nagrađen *Porinom* za najbolju izvedbu.

Kao komorni glazbenik nastupao je u raznim sastavima, a 1997. osniva Zagrebački klavirski trio s pijanisticom Srebrekom Poljak i violinisticom Vlatkom Peljhan. S Triom pobjeđuje na Tribini *Darko Lukić* 1998. te osvaja drugu nagradu Međunarodnog natjecanja komornih sastava *C. Hennen* u Nizozemskoj. U rujnu 2000. Trio osvaja prvu nagradu na prvom međunarodnom natjecanju iz komorne glazbe TICC u norveškom gradu Trondheimu. Trio je održao koncerte u Hrvatskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, Austriji, Sloveniji, Srbiji, Izraelu i Norveškoj. Od 2010. do 2014. pod imenom Zagreb trio djeluje u sastavu Martin Draušnik, violina, Danijel Detoni, klavir i Pavle Zajcev, violončelo, s kojim nastupa na festivalima u Trstu, Osoru,

Dubrovniku, Torontu, Otawi, Montrealu i Varšavi te u sklopu seminara komorne glazbe u njemačkom gradu Weikersheimu.

Kao komorni glazbenik sudjelovao je na mnogim festivalima te surađivao s umjetnicima kao što su Julian Rachlin, Mischa Maisky, Torleif Thedeen, Lawrence Power, Gordan Nikolić, Đuro Živković, Edin Karamazov, Pavao Mašić, Dmitrij Sinkovsky, Krešimir Stražanac, Krešimir Špicer i dr.

Od 2010. djeluje kao stani suradnik ansambla *Antiphonus* pod vodstvom Tomislava Fačinija.

Od 2002. do 2010. bio je solo-violončelist u Simfonijskom orkestru HRT-a. Od 2005. radi kao docent, a od 2013. kao izvanredni profesor za komornu glazbu na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.

Prvi dirigentski nastup ostvario je 2011. sa Gudačkim orkestrom Hrvatske glazbene mladeži u Grožnjanu, čiji je dirigent i umjetnički ravnatelj bio od 2011. do 2014. godine. U tom razdoblju u više navrata dirigira Samoborskim gudačima, gudačima Simfonijskog orkestra HRT-a i Dubrovačkim simfonijskim orkestrom kojem je i danas redoviti gostujući dirigent. Godine 2017. upisao je studij dirigiranja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Mladena Tarbuka i Tomislava Fačinija u sklopu kojeg je dirigirao nekoliko opernih produkcija (Mozart: *Così fan tutte*, Mahler: *Dječakov čarobni rog*, Puccini: *Sestra Angelica*). U sklopu zbornog festivala *Cro Patria* 2018. u Splitu dirigira ansamblom *Antiphonus*, a u prosincu 2019. ostvario je prvu suradnju s ansamblom HNK-a Ivana pl. Zajca u Rijeci, dirigirajući novom produkcijom baleta *Orašar* P. I. Čajkovskog u režiji Maura de Candie. Na dan obilježavanja 250. godišnjice rođenja L. van Beethovena dirigirao je u ciklusu *Kanconijer* Simfonijskim orkestrom HRT-a, a prvi nastup sa Zagrebačkom filharmonijom ostvario je dirigirajući koncertom studenata Muzičke akademije u Zagrebu u lipnju 2021. godine.



## Filip Fak čembalo

**Filip Fak** (Rijeka, 1983.), pijanist i skladatelj, docent je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i solo pijanist Zagrebačke filharmonije, a trenutno obnaša i dužnosti predsjednika Hrvatskog društva glazbenih umjetnika te ravnatelja Opere HNK-a Ivana pl. Zajca u Rijeci.

Osnovno i srednje glazbeno obrazovanje stekao je u rodnom gradu na Muzičkoj školi Ivana Matetića Ronjgova. Studij klavira završava 2005. godine na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi prof. Đorđa Stanettija, a usavršava se na Scholi Cantorum u Parizu u majstorskom razredu Eugena Indjića, čijim završetkom stječe *Diplome de Concert* s najvišim ocjenama.

Nastupao je kao solist i komorni muzičar u gotovo svim važnijim hrvatskim kulturnim centrima te u desetak europskih zemalja, SAD-u, Meksiku i Kini. Kao solist s orkestrom nastupio je s najuglednijim hrvatskim orkestrima i ansamblima (Zagrebačka filharmonija, Simfonijski orkestar HRT-a, Zagrebački solisti, Cantus Ansamb) pod dirigentskom palicom renomiranih dirigenata kao što su Klaus Arp, Pavle Dešpalj,

Alun Francis, Aleksandar Marković, Adriano Martinolli, Ville Matvejeff, Aleksandar Kalajdžić, Luca Pfaff, Ari Rasilainen i dr. Osim nastupa uz orkestre, održao je niz zapaženih recitala i komornih koncerata u suradnji s istaknutim solistima i ansamblima, gostujući na manifestacijama kao što su Muzički biennale Zagreb, Dubrovačke ljetne igre, Majstorski ciklus HRT-a, Lisinski subotom, Osorske glazbene večeri, Festival Diapason, Glazbene večeri u sv. Donatu, Festival sv. Marka itd.

U solističkom repertoaru posebnu pozornost posvećuje izvedbama suvremenih autora, prouzročivši tako mnoga djela novijeg datuma, od klavirskih minijatura i komorne glazbe pa sve do velikih djela s orkestrom (primjerice, *Klavirski koncert* A. Knešaureka iz 2015. i *Invisible Cities* D. Gasparinija iz 2019. godine). Ostvario je veći broj zvučnih zapisa za arhiv Hrvatskog radija, a objavio je i nekoliko nosača zvuka.

Suosnivač je i član Riječkog klavirskog trija, a dugogodišnji je honorarni član i brojnih drugih ansambla (Cantus Ansambl, Simfonijski orkestar HRT-a i dr.). Veliki dio koncertne djelatnosti zasniva na komornoj glazbi, surađujući pritom u prvom redu s ponajboljim hrvatskim pjevačima (najistaknutija je dugogodišnja suradnja s mezzosopranisticom Dianom Haller).

Osvojio je brojne nagrade, a od onih najrecentnijih ističe se nagrada *Milka Trnina* za najbolje godišnje glazbeno ostvarenje za 2019. godinu. Održava stručne seminare i majstorske tečajeve iz klavira i komorne glazbe diljem Hrvatske i u inozemstvu. Autor je više eseja i predavanja na temu suvremene glazbe i recepcije umjetničke glazbe u suvremenom društvu.

Osim pijanizmom, bavi se i skladanjem. Dosad je skladao prvenstveno djela za klavir i nekoliko komornih kompozicija koje su izvođene u Hrvatskoj i inozemstvu, dok su neke i nagrađivane. Usavršavao se na poslijediplomskom studiju elektroničke glazbe u klasi prof. Zlatka Tanodija na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Autor je i komorne verzije Bizetove opere *Carmen*, na kojoj je radio u ulozi muzičkog redatelja u produkciji HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci.



## Martin Draušnik violina

**Martin Draušnik** (Zagreb, 1981.) svestrani je glazbenik čije se polje djelovanja proteže od solističkih nastupa i recitala preko brojnih komornih sastava sve do koncertnog majstora različitih orkestara, kako komornih tako i simfonijskih. Od 2010. djeluje na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, kao asistent, a 2016. postaje docent.

Violinu je diplomirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Maje Dešpalj-Begović. Školovanje je nastavio, kao stipendist Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, na Visokoj školi za glazbu u Freiburgu u klasi Lattice Honda-Rosenberg. Daljnje usavršavanje uslijedilo je na Visokoj školi u Stuttgartu, gdje je završio solistički studij u klasi jednog od najpoznatijih svjetskih violinista, Ingolfa Turbana. Na koncu, obrazovanje je proširio i na violu, koju je diplomirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Aleksandra Miloševa. Tijekom školovanja uz prve nagrade i priznanja kao što su *Radio podij*, *Darko Lukić* (2001. i 2010.), *Ivo Vuljević*, *Stjepan Šulek* i Nagrada Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog.

Za vrijeme studija u Njemačkoj svirao je u Simfonijskom orkestru SWR-a iz Freiburga i

Baden-Badena. Odmah nakon završetka studija 2007. polaže audiciju za zamjenika koncertnog majstora u Zagrebačkoj filharmoniji, a 2011. postaje i koncertni majstor. Paralelno s tim, od 2005. koncertni je majstor ansambla *I Virtuosi di Paganini* iz Münchena pod umjetničkim vodstvom Ingolfa Turbana, s kojim redovito nastupa. Godine 2012. nakon duge pauze oživljava ansambl Komorni studio Zagrebačke filharmonije čiji je koncertni majstor i umjetnički voditelj. Gostujući je koncertni majstor Simfonijskog orkestra u Lihtenštajnu, Orkestra Riječke opere, Zagrebačkih solista i Cantus Ansambla.

Jedan je od osnivača Gudačkog kvarteta *Porin*, a 2010. osniva i Zagreb trio.

Od 2016. prva je violina Hrvatskog gudačkog kvarteta s kojim 2018. izdaje CD *Moje djetinjstvo* s cjelokupnim opusom gudačkih kvarteta Stjepana Šuleka.

Nastupi s različitim orkestrima i ansamblima odveli su ga na turneje po Njemačkoj, Švicarskoj, Francuskoj, Španjolskoj, Italiji, Poljskoj, Mađarskoj, Belgiji, Turskoj, Rusiji, Ukrajini, Argentini, Izraelu, Kanadi i SAD-u, gdje je nastupao u dvoranama poput Carnegie Halla, Berlinske filharmonije, Konzerthausa i Musikvereina u Beču, Festspielhausu u Salzburgu te na festivalima poput Dubrovačkih ljetnih igara, Muzičkog biennala u Zagrebu, Varšavske jeseni, Osorskih glazbenih večeri, festivala Trieste Prima.

Kao solist nastupa uz Zagrebačku filharmoniju, Simfonijski orkestar HRT-a, Orkestar Riječke opere, Zagrebačke soliste, Komorni studio Zagrebačke filharmonije, Cappelu Istropolitano, Cantus Ansambl, Hrvatski komorni orkestar i Zadarski komorni orkestar pod ravnanjem dirigenata poput Dmitrija Kitajenka, Pavla Dešpalja, Dennisa Russella Daviesa, Vilee Matvejeffa, Jeska Sirvenda. Godine 2010. uz Cantus Ansambl s velikim uspjehom priređuje hrvatsku praizvedbu *Violinskog koncerta* Györgyja Ligetija, a snimka tog koncerta izdana je 2016. na CD-u *Cantus Live(s)* te nominirana za nagradu *Porin*. Godine 2013. uz Zagrebačku filharmoniju izvodi Papandopulov *Koncert za violinu i violončelo* u Zlatnoj dvorani Musikvereina u Beču.

Svira na violini graditelja Fabricea Girardina iz 2000. godine.



## Marko Ruždjak

### *Andantino*, za gudače i čembalo

Akademik **Marko Ruždjak** (Zagreb, 1946. - Zagreb, 2012.) pojavio se u hrvatskoj glazbi sedamdesetih godina 20. stoljeća, "skladateljski rođen kada je postalo jasno da avangardni 'potres' od 1961. zapravo i nije porušio tolika domaća ognjišta kao što se to u prvi mah činilo... u sretno vrijeme i zato jer je nakon desetak godina zatišja jedva dočekan, s još ponekim suvremenikom" (Eva Sedak, 1979.).

Iako mu je mjesto u prvom redu hrvatske skladateljske garde bilo zagwarantirano, odabrao je "tiši put", koji je svojim modernistički intelektualnim pristupom zacrtao njegov učitelj Milo Cipra. "Protivnik romantičarskog mentaliteta i istinski pronalazač na području skladateljskoga jezika, Ruždjak je u svojim djelima emociji nametnuo poredak, a u svojim skladbama primijenio najmodernije i krajnje personalizirane skladateljske tehnike, stalno propitujući odnos između moderniteta i tradicije" (Borko Špoljarić, 2016.).

Skladbu *Andantino za gudače i čembalo* ovaj "ovisnik o knjigama i šetnjama, osobito uz more" (Sedak, 2013.) skladao je 1982. na narudžbu Zagrebačkih solista, koji su djelo praizveli zajedno s čembalisticom

Višnjom Mažuran 22. travnja iste godine u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu.

"Pristup Ruždjakovoj glazbi istovremeno je jednostavan i pun zamki", ističe Sedak. Kada ga je televizijska voditeljica upitala o značenju *Andantino*, Ruždjak je poslovično enigmatično odgovorio: "Mogao bih to objasniti jednom parabolom: zamislite da se šecete ulicom, i sad sretnete nekog prijatelja il' nekog znanca, i upitate ga, recimo, na talijanskom: *Come va?*, a on će vam odgovoriti: *Andantino*, metronomska oznaka jednako četvrtinka 72. Ja mislim da je to ključ za razumijevanje ove kompozicije".

"Umjetnik se neprekidno i istodobno skriva koliko i otkriva nadajući se da će pronicljivost promatrača u toj igri suprotnosti naći vlastiti put do djela i njegove zagonetke", piše Sedak. Zamke, nerijetko i namjerno, postavlja sam autor, zaključuje ona. Autorova parabolična objašnjenja poput ovoga za *Andantino*, međutim, slušatelj ne mora racionalno definirati. Ruždjak vjeruje kako će ih on, *slušajući pozornije*, intuitivno spoznati (često je govorio o "treniranju vlastitog sluha").

Ruždjakove skladbe oslobođene su tradicionalnog virtuoziteta, pa ipak je za njihovu izvedbu potrebno umijeće pravog virtuozu (Ruždjak je govorio o novom *espressivu*, oslobođenom "pojedinačno beznačajne, privatne emocionalnosti"). Virtuozan je i način na koji je partitura skladana, iako to ona, na prvi pogled, neće ničim pokazati. Jednostavnom oznakom za tempo, prenesenom i u naslov djela, kao i samim notnim zapisom, *Andantino* potvrđuje "čitkost strukture skladbe [koja] zastire složenost njezina glazbotvornog smisla", zaključuje Sedak.

Upita li vas, prema tome, slučajni znanac *kako ste*, vrlo ćete vjerojatno, u duhu vlastite kurtoaznosti, odgovoriti: *Hvala na pitanju, dobro*. Unatoč tome, sugovorniku koji *sluša pozornije*, intonacija odgovora razotkrit će suptilne nijanse vašega pravog, unutarnjeg raspoloženja.

Tako je i u Ruždjakovu *Andantinu*: *andantino* je oznaka tempa u kojemu je zapisana cjelokupna kompozicija, ali njeno izuzetno složeno glazbeno vrijeme pokazuje na koliko se suptilnih načina može *hodati* u tome tempu.

Isto tako, posebice u prvoj sekciji, skladba otkriva na koliko se sličnih, a međusobno minuciozno drukčijih

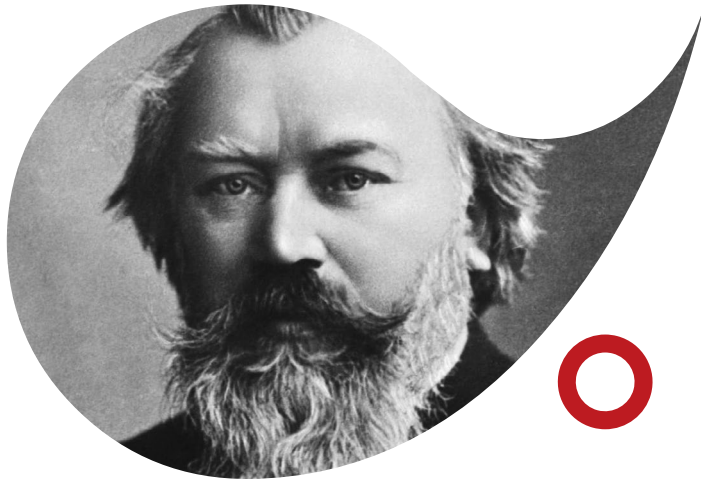
načina može odgovoriti na pitanje koje je stalno jedno te isto. Čembalo uporno pokušava započeti dijalog kratkim *arpeggiom* naviše, a gudači daju uvijek slični, ali nikad identični odgovor. Postignuta glazbena senzacija asocira na način na koji valovi - uvijek isto, a redovito različito - udaraju o morskou obalu. Ritamska struktura početka ničim ne otkriva da smo u tempu *andantino*. Ustitrala slika početka, ostvarena bogato razrađenim gudačkim tehnikama, daje stanovitu impresionističku aromu.

U nastavku čembalo uvodi kruti četvrtinski puls na tonu e, pa sada napokon i čujemo da smo u tempu "četvrtinka jednako 74". Čembalo postepeno preuzima scenu i prelazi u drugu, solističku sekciju, a tehnika *arpeggiranja* ubrzo razbija krutost četveročetvrtinskoga takta. Pokušamo li ovu sekciju usporediti s nekom prirodnom pojavom, ona bi se mogla prisposodobiti letu šišmiša u zatvorenom prostoru. Kao što šišmiš stalno varira eliptičnu putanju svojega leta, tako i skladatelj minijaturnim promjenama ritma i rasporeda intervala zakreće elipsu čembalističke *kadence*. Zvučna boja ove sekcije mikstura je bijelih i crnih tipki, raspoređenih između lijeve i desne ruke čembalista.

Završna je sekcija *tutti*, a kao i prethodne, razrađuje problem rastakanja ravnomjernog toka glazbenog vremena. Gudači sviraju akordske blokove, dok čembalo u podlozi izvodi tremolirane akorde čija se ustiralost pomalo raspada u sve dužim notnim vrijednostima od septole do duole. Retardaciju na ritamskome planu podržava pad tonskih visina u bordunu, a slušni je dojam postepeno pražnjenje, poput vodenoga mlaza koji malo-pomalo gubi na intenzitetu.

Skladba u cjelini mogla bi se opisati kao minijaturna studija glazbenog vremena u tempu "malo bržega hoda", s dužim ili kraćim ulomcima tišine u kojoj nestaje i iz koje se ponovno javlja zvuk. Uputi li vam netko - *après une lecture de Ruždjak* - ponovno pitanje *kako ste*, novi odgovor mogao bi biti: *Hvala na pitanju, andantino!*

\* Tekst je izvorno objavljen 2021. na CD-u Zagrebačke filharmonije *The Wonderful Monster of Time: Hrvatski skladatelji na prijelazu milenija* u izdanju Cantusa



## Johannes Brahms

### Koncert za violinu i orkestar u D-duru, op. 77

U proljeće godine 1879. **Johannes Brahms** (1833. - 1897.) nakratko je razmišljao o mjestu kantora u crkvi sv. Tome u Leipzigu, ali ga je od toga ubrzo odgovorila dugogodišnja prijateljica Elisabet von Herzogenberg: "Što će onda biti s tvojim prekrasnim ljetnim praznicima", pisala mu je, "s tvojim ljubljenim Pörschachom, s njegovim jezerom iz čijih su se valova, poput najljepših božica iz pjene, rodile *Simfonija in D* i *Violinski koncert*?".

Doista, za poklonike Brahmsove glazbe taj planinski kraj na granici Austrije s Italijom, u kojemu je i Alban Berg šezdesetak godina kasnije našao nadahnuće za svoj violinski koncert, ostat će zauvijek povezan uz najljepšija među skladateljevim djelima: *Drugu simfoniju u D-duru* iz 1877., *Violinski koncert u D-duru* iz 1878. te *Prvu violinsku sonatu* iz 1878.-1879. godine. A kako se sam Brahms osjećao u idiličnom okruženju uz jezero Wörther, najbolje govori sam: "... djevičanski kraj, s toliko mnogo melodija što kruže zrakom da moraš biti oprezan da ne nagaziš na koju!".

Skice za *Violinski koncert* započeo je početkom ljeta 1878. godine, a otpočetak je djelo bilo upućeno njegovu bliskom prijatelju Josephu Joachimiu. U pismu od 22. kolovoza Brahms u poslovično ironičnom tonu najavljuje skladbu: "... tek nekoliko violinskih pasaža", a koji dan potom šalje Joachimiu solističku dionicu prvoga stavka uz opasku: "... trebaš je popraviti i ne šteti je... Bit ću zadovoljan ako mi odgovoriš pismom ili uneseš svoje napomene: teško, nespretno, nemoguće, itd.".

Veliki violinist pokazuje veliki entuzijazam ("Veći je dio svirljiv, a ponešto je u njemu i violinistički vrlo originalno"), te pokreće višemjesečnu korespondenciju. U ovoj fazi skladatelj planira četverostavačnu skladbu, ali u studenom javlja violinistu, ponovno ironično, da su "unutarnji stavci ispali. Naravno, oni su bili najbolji stavci! Umjesto njih sad pišem jedan bijedni *Adagio*".

Iako je prilično tvrdoglavo odbijao većinu Joachimovih sugestija, Brahms je Joachimiu prepustio solističku kadencu prvoga stavka (koja se i danas najčešće izvodi). Joachim je djelo praiszeo na prvi dan nove 1879. godine, pod skladateljevim ravnanjem, u Leipzigu; u prvom dijelu programa izveden je i Beethovenov *Violinski koncert*. "Bilo je puno D-dura", prokomentirao je kasnije Brahms, "i ništa puno više od toga".

Publika i kritika odgovorili su više poštovanjem, nego oduševljenjem (a neuspjeh je, prema jednoj anegdoti, uvelike bio rezultat i činjenice da su mnogi u publici više od same skladbe pratili Brahmsa koji je za dirigentskim pultom bezuspješno zatezao tregere). Druga izvedba, održana 14. siječnja u Beču, primljena je s puno više entuzijazma, iako je Brahms zabilježio u pismu von Herzogenberg da je Joachimova kadenca privukla najviše pozornosti: "Bila je toliko uspjeta... da je publika upljeskala ravno u moju *codu*". Sljedećeg mjeseca Joachim je podjednako uspješno *Koncert* predstavio i u Londonu.



No djelo se sporo "primalo" na repertoar! Joseph Hellmesberger rekao je da je posrijedi "koncert ne za, nego *protiv* violine", a Hans von Bülow "da je Max Bruch skladao koncert za violinu, a Brahms jedan *protiv* violine", na što je Bronislaw Hubermann, pak, parafrazirao: "To je koncert za violinu protiv orkestra, a pobjeđuje - violina!".

Henryk Wieniawski proglasio je *Koncert* "nesvirljivim". A Pablo de Sarasate odgovorio je otresito: "Zar vi mislite da ću ja stajati na pozornici s violinom pod rukom i slušati kako oboa (u *Adagiu*, op.a.) svira jednu jedinu pravu melodiju u čitavom koncertu?". Joachim se, međutim, nije dao razuvjeriti: "Užitak je svirati ga, jer je *vrijedan* toga... Posebno sam zadovoljan prvim stavkom, sve više i više".

Brahmsovu je *Koncertu*, očigledno, nedostajalo lakomislenog virtuoziteta koji je kraljevao koncertantnom glazbom skladateljeva doba. Upravo suprotno, "... simfonijsko načelo prevladavajuće je ovdje kao i u dva klavirska koncerta, a tretman solističkog instrumenta prati 'klasični' obrazac kakav znamo iz Beethovenova koncerta", pojašnjava puno godina kasnije Wolf-Eberhard von Lewinski. "Napose u prvom stavku možemo otkriti - iako možda tek nakon detaljnog uvida u partituru - vrlo složenu vrstu konstrukcije koja je ingeniozno skrivena ispod vela romantičke čeznutljivosti".

"Svojim temperamentom", opisuje pak Walter Frisch, "*Violinski koncert* po mnogim je značajkama par *Drugoj simfoniji*, s kojom dijeli tonalitet D-dura i prvi stavak u tročetvrtinskom ritmu, izgrađen iz motiva koji omogućuju energični razvoj, ali i fini lirizam ("Miran, a opet strastveni valcer", prokomentirat će Clara Schumann, op.a.). Elegični početni ritornello *Adagia*, skladan za drvene puhače i solo obou, uvod je u jedan od klasički najuravnoteženijih Brahmsovih sporih stavaka. A bujni rondo jedan od njegovih najvirtuoznijih stavaka, u *style hongrois*".

# Johannes Brahms

## *Mađarski plesovi*

**Johannes Brahms** vrlo je vjerojatno čuo napjeve mađarskih Roma i počeo ih bilježiti u kontaktu s violinistom, prijateljem Eduardom Reményijem, koji je na svojem repertoaru imao i rado izvodio takve skladbe. Kad je Reményi ugovorio turneju Njemačkom 1853., Brahms mu se, na svome prvom putovanju izvan rodnog Hamburga, pridružio u ulozi pijanističkog pratitelja.

Uskoro je Brahms počeo skladati vlastite skladbe na takve teme. U svojim sjećanjima, Schumannova kći Eugenia zabilježila je kako je Brahms svirao melankolične mađarske melodije Schumannovoj djeci. Koristiti glazbene teme u "ciganskome" stilu bila je uobičajena praksa Brahmsova doba, no Brahms je taj idiom u svojim *Mađarskim plesovima* uzdignuo na novu umjetničku razinu.

Poznato nam je da je već 1867. Brahms ponudio šest plesova za klavir budimpeštanskom nakladniku Dunklu, ali ih je ovaj odbio. Prvi ciklus *Mađarskih plesova*, koji je u međuvremenu narastao na deset kompozicija priređenih za klavir četveroručno - kao omiljeni oblik kućnog muziciranja, prvi put je, po svemu sudeći, predstavljen u Oldenburgu 1868. godine, u izvedbi Brahmisa i Clare Schumann, a pojavio se u tisku naredne 1869. godine, u nakladi Simrocka, koji je u međuvremenu postao Brahmsov stalni izdavač. Bio je to golemi javni i financijski uspjeh, koji je Simrocku osigurao maleno bogatstvo (Brahms mu je ciklus prodao za skromnu svotu uključujući autorska prava). Potaknut golemim uspjehom, Brahms je 1880. objavio još jedanaest istovrsnih kompozicija.

Brahms *Mađarske plesove* nije smatrao originalnim kompozicijama, nego aranžmanima, preradbama (zbog čega im nije dao niti oznake opusa). Simrocku ih je opisao kao "prave male Cigančiče iz mađarske puste, za koje ne mogu reći da sam im otac, već tek možda poočim, koji ih je othranio na kruhu i mlijeku". Iako mu je nekolicinu melodija moguće i pripisati,

većinu je preuzimao iz tadašnjih zbirki mađarskih napjeva, atribuiranih na razne autore. Uz svoje skladbe nije istaknuo izvore, što je mnoge, uključujući Reményija, potaknulo da ga optuže za plagijat. U Brahmovu obranu, moguće je reći da je mnoge melodije, ipak, vjerojatno zapisao po sluhu, čuvši ih od birtijskih sastava ili od Reményija.

Ono što je pritom bitno istaknuti jest to da je, bez obzira na izvore, Brahms uzdignuo ove napjeve na sasvim novu, simfonijsku razinu. *Plesovi* su u svakom pogledu istinski autorske kompozicije: elaboriranih oblika, višedijelne, u kojima nerijetko nagle promjene materijala, atmosfera i tempa reinterpetiraju izvorne karakteristike glazbe mađarskih Roma. Brahms u potpunosti iskorištava ritamsku slobodu, promjene metra i *rubato*, melodijski stil, kao i egzotičnost toga glazbenog idioma, ističe Calum MacDonald.

Simrocku je bilo u interesu poticati široku primjenu *Mađarskih plesova*, stoga je naručio veliki broj raznih aranžmana. U tome kontekstu zanimljivo je spomenuti obradbe za violinu Brahmsova prijatelja, slavnog violinista Josepha Joachima.

Već 1869., u godini u kojoj se pojavilo prvih deset plesova, Simrock je od skladatelja zatražio orkestralne inačice. Brahms je bio malčice suzdržan: "Napisao sam ih za klavir četveroručno, a da sam ih htio napisati za orkestar, izgledale bi drukčije". Naposljetku je ipak pristao. Godine 1873. pojavila su se tri plesa (1, 3 i 10), ali je ostatak ipak ostao prepušten drugim autorima, uključujući i Antonína Dvořáka, koji je orkestrirao plesove br. 17-21, tvrdeći da su ova djela direktno utjecala na njegove *Slavenske plesove*.



## Antonín Dvořák

### *Slavenski plesovi*, op. 46 i 72

Kada je godine 1877., na austrijskom državnom natječaju za dodjelu državnih poticaja mladim skladateljima, ugledni član komisije Johannes Brahms prepoznao veliki skladateljski talent **Antonína Dvořáka**, njegovu mlađem kolegi bilo je trideset i šest godina. Već 12. prosinca 1877. Brahms je iz Beča uputio pismo nakladniku Fritzu Simrocku u Berlin, zauzevši se otvoreno za mladog Čeha: "Na državnim natječajima kroz više proteklih godina sa zadovoljstvom sam pratio rad Antona Dvořáka iz Praga. Ove godine prijavio je, među ostalim, više dueta za dva soprana i klavir, koji su prema mojemu mišljenju prilično šarmantni, a i praktični za objavljivanje... Dvořák je skladao različite stvari, opere (češke), simfonije, kvartete, klavirske komade. Bez sumnje je vrlo talentiran. A usto i siromašan! Molim te da ga uzmeš u obzir! Dueti će ti jasno pokazati na što sam mislio, a mogli bi se pokazati i kao *dobra roba*...".

Brahms je bio mudar glazbenik, a Simrock vješt trgovac. Ubrzo po preporuci, objavio je Dvořákovu *Moravske dvopjeve* koji su se, doista, pokazali unosnom "robom".

Lukavi Simrock dobro je poznavao svoju publiku, a jedan od velikih uspjeha postigao je prvim sveskom Brahmsovih *Mađarskih plesova* iz 1869. godine. Zato je "progonio" Brahmsa želeći od njega dobiti novi ciklus plesova (koji je Brahms realizirao istom 1880. godine). U međuvremenu, potaknut uspjehom *Moravskih dvopjeva*, predložio je Dvořáku slični ciklus po uzoru na starijeg kolegu.

Već 7. svibnja 1878. Dvořák je zaključio izvornu klavirsku verziju, a ubrzo potom, na Simrockov zahtjev, i orkestralnu inačicu ciklusa. Za ovu narudžbu od Simrocka je primio skromnu naknadu od tri stotine maraka, ali su mu *Slavenski plesovi*, op. 46 donijeli međunarodno priznanje i niz novih narudžbi.

Dana 15. studenog 1878., nakon što su izašli iz tiska, kritičar Louis Ehlert objavio je entuzijastični i, pokazat će se, odlučni osvrt u berlinskom *National-Zeitungu*, koji je ubrzo potaknuo "juriš na dućane muzikalijama", dotad nepoznatog češkog skladatelja pretvorivši u "temu dana". Do kraja godine Dvořákovske skladbe počele su se izvoditi na mnogim međunarodnim pozornicama, a tijekom samo nekoliko mjeseci *Slavenski plesovi* zazvučali su u Dresdenu, Hamburgu, Berlinu, Nici, Londonu i New Yorku!

Osam je godina Simrock vršio pritisak na Dvořáka, ne bi li ovaj napisao još jedan niz sličnih plesova; Dvořák se, međutim, htio koncentrirati na druga djela. Usto, branio se obrazloženjem kako će teško ponoviti istu razinu spontanosti, postignutu u "slavenskom prvijencu".

Godine 1886. izdavač i skladatelj ipak su se nagodili. U travnju 1885. u Londonu, naime, Dvořák je u ulozi dirigenta doživio veliki uspjeh svojom *Sedmom simfonijom*. Simrock, međutim, nije bio impresioniran - ili se barem pravio da nije. Za izdavanje *Sedme* ponudio mu je, stoga, prilično malu svotu od tri tisuće maraka - doslovno petinu sume koju bi za simfoniju isplatio Brahmsu! Usto je odbio tiskati skladateljevo češko ime, htijući ga odmijeniti njemačkom varijantom Anton. Nakon mnogih pregovora, u kojima je Dvořák posegnuo i za argumentom problema s usjevima krumpira u vlastitom vrtu u slikovitoj Vysokoj - pregovora u kojima se čak nazirao i kraj

dugogodišnjega prijateljstva, Simrock je pristao na dvostruku sumu od šest tisuća maraka, ali je Dvořák morao pristati na drugi ciklus *Slavenskih plesova*. A za drugi ciklus - op. 72 - primio je čak deset puta više novca, no za prethodni op. 46!

Koliko je, pak, Brahms cijenio svojeg mlađeg kolegu i njegove *Slavenske plesove*, svjedoči skladatelj i glazbeni pisac Richard Heuberger, koji piše: "Bilo je to prvi put da sam ga čuo (Brahmsa za klavirom, op. a.) u jednoj takvoj intimnoj situaciji, jednoga poslijepodneva kada je sjeo za klavir i - isijavajući oduševljenjem - svirao netom objavljene Dvořákovske *Slavenske plesove*. Gotovo da nije stajao, a kada je došao do kraja počeo je sve ispočetka, izvoдеći briljantne stavke u istinskom zanosu. Samo bi se s vremena na vrijeme s njegovih usana otela pokoja riječ iskrenog oduševljenja".

Priprema i realizacija tekstova  
G.A.D. PRODUKCIJA / [www.gad.hr](http://www.gad.hr)

Za  
ore  
sba  
čra  
filharmonija



Grad Zagreb

#### PARTNER U OFF CIKLUSU



#### MEDIJSKI PARTNERI



#### SPONZORI



CVIJEĆE Izabel

#### SLUŽBENO VOZILO



Izdavač: Zagrebačka filharmonija

Za izdavača: Mirko Boch, ravnatelj

Urednik: Ivan Lozić

Dizajn i priprema tekstova: G.A.D. PRODUKCIJA d.o.o.

Tisak: Printera Grupa d.o.o.

Cijena koncertnog programa: 10 kn

\*Zagrebačka filharmonija zadržava pravo izmjene programa.

crveni ciklus



**VIOLINE I.** Sidonija Lebar, koncertna majstorica, Dunja Bontek\*\*, Lovorka Moslavac, Marija Bašić, Ana Slavica, Davide Albanese, Marta Bratković, Neven Manzoni, Mario Bratković, Korana Rucner Novak, Ivan Finta, Teodora Sucala Matei

**VIOLINE II.** Sho Akamatsu\*, Darko Franković\*\*, Mirela Džepina Finta, Ivo Jukić, Vlatka Pecić Juranić, Josip Novosel, Iva Kralj, Sandra Bingula Nožica, Krešimir Bratković, Branimir Vagroš

**VIOLE** Hiwote Tadesse\*, Tajana Škorić, Magda Skaramuca, Filip Vitko, Marko Otmačić, Aleksandar Jakopanec, Pavla Kovač, Asja Frank Perčić

**VOLONČELA** Jasen Chelfi\*, Zita Draušnik\*\*, Oliver Đorđević, Jurica Mrčela, Janko Franković, Lana Lucija Horvatić

**KONTRABASI** Nikša Bobetko\*, Antal Papp\*\*, Ilin Dime Dimovski, Dubravko Palanović

**FLAUTE** Renata Penezić\*, Lucija Stilinić

**PICCOLO** Dani Bošnjak

**OBOE** Zoltan Hornyanszky\*, Katarina Grubić

**KLARINETI** Rude Mimica, Dunja Košutić

**FAGOTI** Matko Smolčić\*, Petar Križanić

**ROGOVI** Viktor Kirčenkov\*, Petar Kšenek, Yevgen Churikov\*, Nikola Jarki

**TRUBE** Tomica Rukljić\*, Dario Čepić

**TROMBONI** Antonio Janković\*, Marin Rabadan, Goran Glavaš

**TIMPANI** Leonardo Losciale

**UDARALJKE** Tomislav Kovačić\*, Željko Grigić, Renato Palatinuš

**NADZORNIK ORKESTRA** Davor Čapковиć

\* vode dionica / \*\* zamjenici vođa dionica

# Energija koja pokreće Hrvatsku

**HEP** Više od  
struje

